

Ярмолинецька районна бібліотека для дітей

Спогади очевидців
Голодомору 1932-1933 років
жителів смт. Ярмолинці
зібрані читачами бібліотеки

Ярмолинці
2008 р.

**Спогади очевидця Голодомору 1932-1933 років
Бадон Ганни Якимівни, 1921 року народження
жительки смт. Ярмолинці
Ярмолинецького району, Хмельницької області**

По сусідству жила одна маленька за тогочасними мірками сім'я — мати і два сини. Старшому минуло уже 9 років, молодшому - 5. Мати с'як-так перебивалася, віддаючи дітям усе, ще заробляла в місцевому колгоспі.

Влітку відчувалося що. полегшення: в лісі появилися гриби, дозріли ягоди, ранні яблука, груші. Варили лободу. А взимку сім'я потрапила у велику нужду, не маючи зовсім що їсти.

Одного разу мати, як завжди, пішла в колгосп на роботу. Діти залишилися без нагляду з боку старших.

Старший, зовсім знесилений голодом, запропонував молодшому вилізти на горище, де вони нібито гратимуться. Той погодився.

Щоб розпочати гру. старший зробив петлю з мотузка і сказав братові, що він повинен засунути голову в петлю, бо це така гра. Той так і зробив. Коли голівка потрапила в підготовлений зашморг, старший вибив ящик з-під ніг свого братика — і маленьке тіло зависло в повітрі.

Знявши тіло з бантин, брат-душегуб порізав його на куски і заховав у кутку горища. Матері пояснив, що молодший подався до сусідів погратися.

Коли почало сутеніти, мати занепокоїлася, що немає дитини. Побігла до одного сусіда — нема, до другого — теж не бачили. Розпитувала — ніяких слідів. Вирішила, що його вкрали, тому; що такі випадки мали місце. Минув день, другий — ніяких слідів, ніяких чуток.

І все-таки мати примітила, що старший син при її поверненні додому злізає з горища і ховається в кімнаті. Це насторожило жінку. Вона вистежила хлопчика і побачила, як він брав кусочки тіла з мертвого брата, жарив його на вогні і поїдав.

Мати не могла перенести такого горя і збожеволіла. Через місяць вона померла. А хлопчик пішов з дому.

Записав Гуменюк Станіслав, учень 8-А класу
Ярмолинецького НВК 09.11.2007 р.

**Спогади очевидця Голодомору 1932-1933 років
Сівохіної Ганни Яківни, 1918 року народження
жительки смт. Ярмолинці
Ярмолинецького району, Хмельницької області**

1933-й запам'ятався мені тим, що нарівні з дорослими я, 15-річна дівчина, сапала цукрові буряки і відчувала постійно, що хочу їсти. Вдома не було що взяти з собою в поле. Та й усі дівчата вставали до роботи раненько, і бігли на площу.

За те, що ми, дівчата, дуже рано починали сапати і працювали до самого вечора, правління колгоспу виділило кожній по кілограму пшона. Хоч мало, але якась підтримка до нового врожаю.

Село жило страхом перед тим, щоб не померти. Дехто, правда, заздирив тим, хто вже в могилі. А помирали щодня, іноді, всією сім'єю.

Досі не можу спокійно дивитися, як діти не цінять окраєць хліба. Шануйте його як святиню. Сама ж не бажаю нікому пережити такі важкі часи.

Записав Слободян Ілля, учень 8-А класу
Ярмолинецького НВК 09.11.2007р.

**Согади очевидця Голодомору 1932-1933 років
Чернікркої Марії Дмитрівни, 1921 року народження
жительки смт. Ярмолинці
Ярмолинецького району, Хмельницької області**

У сім'ї я була старшою. Сестрі минуло 8 років, братику -1, а мені - 12. Так що поміч від нас мізерна, а їсти хотіли всі- і дорослі, і діти. Коли появилися в лісі гриби і ягоди, діти кинулися туди. І ми теж. Але почали вмирати від того, що їли напівотруйні гриби чи недоварені. Серед душевно хворих появилися людодіди.

Вночі ходили по хатах чужі люди і забирали чоловіків, жінок. Де вони дівалися, - ніхто не знав. Якщо в когось знаходили залишки зерна, то забирали, як кажуть, під мітлу.

Однієї тривожної ночі постукали і в наші вікна. Одчинив батько. У хату ввійшло п'ятеро. Від шуму я пробудилася. Почула, що мати голосить, відпрошуючи не забирати чоловіка від неї, а батька від дітей. Один з прибулих сильно вдарив маму. Вона впала. Батька забрали. Ми з мамою просиділи в сльозах до самого ранку. Так і не знаю про подальшу долю свого тата. Чи вбили його чи помер у катівні.

Від голоду і хвороб помер братик, ми з мамою викопали яму і поклали в неї маленьке тіло. Зверху притрусили травною, а потім засипали землею.

Записав Гуменюк Станіслав, учень 8-А класу
Ярмолинецького НВК 09.11.2007р.

**Спогади очевидця Голодомору 1932-1933 років
Хоптяр Віри Іванівни, 1922 року народження
жительки смт. Ярмолинці
Ярмолинецького району, Хмельницької області**

Весну 1933-го наша сім'я стріла, як і всі, голодно. Було нестерпно важко, особливо наймолодшому братику, якому виповнилося лише кілька місяців.

Щоб підсобити сім'ї, в якій працездатною залишилася лише мати, бо батько хворів, я ходила на радгоспне поле збирати торішню картоплю. На тому лані людей назбігувалося чимало. А тому ставало не так просто знаходити минулорічні бульби. Вдома всі раділи коли я появлялася з торбинкою, в якій приносила картоплини.

Коли зазеленіла трава, ми з братом Степаном піднарядилися пасти стадо. На весь день мати давала на обох пляшку молока і багато пареної лободи. Якщо торбина залишалася в моїх руках, то мали що обідати. Коли брат брав її, то старші хлопці забирали харчі, а ми впроголодь проводили весь день. Видно, соромились ті старші віком конфісковувати полудинок у мене як у дівчини.

Мати ходила на роботу в поле. Там їх харчували. Але відривала від свого рота, щоб діткам додому принести. Бувало, що мати з братом носили дрова євреям. Ті жили заможніше, а тому давали щось поїсти, як плату.

Записала Гладун Інна, учениця 8-А класу
Ярмолинецького НВК 10.11.2007р.

**Спогади очевидця Голодомору 1932-1933 років
Рудої Олександрі Семенівни, 1920 року народження
жительки смт. Ярмолинці
Ярмолинецького району, Хмельницької області**

Влада так зробила, що люди вимирали. Серед односельців були донощики, які заходили до хати, що в кого є з продуктів і заявляли. Не було де сховати, бо ці бригади, що ходили по селу лазили і шукали скрізь: і на городі, і в хаті, і на горі, і в гноярці.

Навесні 1933 року люди падали як солома. Село жило страхом, щоб не померти. Але дехто заздирив тим, хто лежав в могилі. Тому що люди помирили щодня, деколи всією сім'єю. Ніхто про сиріт не турбувався. Діти ходили і просили наставляючи руки, хто що міг те й давав. Виживали здебільшого ті люди, що тримали корову.

Їли лободу, кропиву, різні ягоди, ще зелені яблука. Весною в колгоспі парпали бараболю. Бригадир перевіряв в кожного хто, що несе з поля. Весь час хотілося їсти. В голові - світ обертом.

Записала Клімбовська Умілія, учениця 8-А класу
Ярмолинецького НВК 11.11.2007р.

**Спогади очевидця Голодомору 1932-1933 років
Гуменюка Володимира Івановича, 1928 року народження
жителя смт. Ярмолинці
Ярмолинецького району, Хмельницької області**

Я думаю, що в цьому усьому страхітті вина влада, яка забирала в людей весь урожай. Це були місцеві активісти, які приходили в двох, трьох, і перевертали все в хаті шукаючи продукти, що знаходили те й забирали.

Люди їли все, що можна було їсти: яблука, черешні, вишні, з плодових дерев їли молоде листя. Були й такі люди, що їли котів й собак. Померлих хоронили на кладовищі родичі.

Про страшні роки голодомору розповідаю своїм дітям, внукам, правнукам. Особливо цей епізод коли батьки мене викинули опухлого і непритомного на гній, думали що я помер. Я там пролежав три дні. Батьки побачили, що я дихаю і забрали до хати. І так я вижив всім смертям на зло. Мої батьки працювали в колгоспі, то там в обід давали якусь їжу. Вони приносили додому то кусочок хліба, то якусь баланду і ділили між всіма.

Записала Повелій Ольга, учениця 8-А класу
Ярмолинецького НВК 10.11.2007р.

**Спогади очевидця Голодомору 1932-1933 років
Дичаківської Зіни Юхимівни, 1927 року народження
жительки смт. Ярмолинці
Ярмолинецького району, Хмельницької області**

Причиною голоду була тодішня влада, яка знущалася над людьми як могла. По хатах ходили активісти і забирали в людей все. Хто не хотів віддавати - били. Зброї в них я не бачила, але люди не боронилися, боялися влади. Продукти ховали скрізь: і на горі, і на печі, і в землю закопували. Але ці комсомольці знаходили і забирали.

Мама розповідала, що ходила на поле збирати гнилу картоплю і колоски, але людей наганяли і били, а декого і судили.

Навесні я йшла зі школи і на дорозі побачила мертву дитину. Це було дуже страшно. Ніхто ними не опікувався, держава думала зовсім за інше, щоб побільше померло з голоду людей.

Мої батьки мали пасіку то ми рятувалися медом. Моя бабка була дуже опухла, але вона не померла. А дід був здоровий і крепкий, але швидко помер.

Записала Гладун Інна, учениця 8-А класу
Ярмолинецького НВК 10.11.2007р.

**Спогади очевидця Голодомору 1932-1933 років
Ясінського Мечислава Людвіго вича, 1921 року народження
жителя смт. Ярмолинці
Ярмолинецького району, Хмельницької області**

В голодоморі винна влада, але найбільше винні місцеві активісти, які чистили всі закутки, «прослуховували землю», щоб знайти місце де схований хліб. Останній вузлик розв'язували щоб висипати з нього борошно чи крупу. Якщо не хотіли віддавати то висилали і били. Люди не боронилися бо боялися влади.

Хто не хотів вступати до колгоспу, його розкуркулювали, забирали все майно. Мій тато не хотів йти в колгосп, то в нас забрали коня, воза, плуг, скинули з хати бляху. І після цього му сіли вступити до колгоспу.

Пам'ятаю як батько приніс в кишені трохи сухого жому. Мама поставила варити, а ми діти не могли ніяк дочекатися коли звариться. Коли почали їсти, зрозуміли, що це дуже не смачно. А рано прокинулись то не впізнали один одного -попухли.

Людей померло багато, вмирили щодня. В наших сусідів в сім'ю входило вісім чоловік, шість молодих і здорових людей померло від голоду. Домовини нікому не робили. Вивозили, як снопи на підводі. Ніхто не плакав за померлими і кожен думав, що завтра може сам опинитися на тому возі.

Записала Лісевич Люба, учениця 8-А класу
Ярмолинецького НВК 11.11.2007р.

**Спогади очевидця Голодомору 1932-1933 років
Пастушка Івана Степановича, 1921 року народження
жителя смт. Ярмолинці
Ярмолинецького району, Хмельницької області**

Голод пам'ятаю. Страшні були роки. По селу ходили бригади місцевих комуністів і забирали в людей все, до останньої зернини. Застосовували побиття і арешти. Зброї вони не мали, але люди їх боялися і без зброї. Забирали тільки продукти.

А для того, щоб люди вступали в колгоспи забирали в них все необхідне - і реманент, і худобу. Дуже страшні були роки, ніхто нікому не допомагав, тому що самі спасались як могли. Збирали на полі мерзлу картоплю, потім оббирали лушпиння і пекли млинці, оббивали колоски і теж пекли млинці.

Пам'ятаю, як мама наварила юшки з зеленого зерна і забілила молоком. Ми понаїдались і всі отруїлись цією юшкою. Також їли лободу, вишні, черешні. Коли з'явилися в лісі гриби всі кинулись туди. Але почали вмирати від того, що їли напівотруйні чи недоварені гриби. Дехто після поганих грибів дуріли. Навіть були люди які їли котів і псів, траплялися випадки коли люди їли своїх дітей.

Здебільшого в живих залишалися ті хто мав корову. Але її також потрібно було ховати.

Записала Малімон Ірина, учениця 8-А класу
Ярмолинецького НВК 13.11.2007р.

**Спогади очевидця Голодомору 1932-1933 років
Цмикайла Федора Григоровича, 1919 року народження
жителя с. Нове Село
Ярмолинецького району, Хмельницької області**

В нашій сім'ї , на той час, було 3 дітей, яких у ті роки було важко прогодувати. Ми не сиділи склавши руки, щодня ходили у поле і знаходила там гнилі картоплини. Швиденько бігли додому вилазила на горище, де ще разом із сміттям можна було відшукати зернини пшениці, кукурудзи, вівса. Все це бабуся Христина кидала у воду і варила, а після того як «бевка», так вона називала цю страву, була готова, дітки могли хоч трошечки втамувати свій голод. Ось так рятувала моя прабабуся своїх дітей, але не завжди вони могли поїсти навіть такої страшної страви. Справа в тому, що біля бабусі мешкала ще її родичка бабка Оля, яка дуже часто заходила до дітей, коли ті були в дома самі. Коли вона бачила у казанку бевку, ніщо не спиняло її, вона хутко випивала її на очах у голодних та спухлих дітей. Бабуся Христина знала про все це, але що ж вона могла вдіяти, коли сама була вимушена ходити в пошуках хоч якось їжі.

Страшними були ті роки у цьому ж селі люди викопали величезну яму у яку скидали померлих людей не закопуючи її, а були і такі, які приходили до цієї ями і сівши біля неї, чекали свого часу. Який же відчай змушував цих людей робити такі вчинки, а ім'я йому одне – голод.

Записав Заворотний Павло, учень першого класу гімназії
Ярмолинецького НВК 12.11.2007р.

**Спогади очевидця Голодомору 1932-1933 років
Осадчука Григорія Мойсейовича, 1920 року народження
жителя с. Нове Село
Ярмолинецького району, Хмельницької області**

У 1933 році мій дядько Осарчук Валерій Михайлович вчителював у Новосільській восьмирічній школі. Влітку при школі був організований дитячий майданчик. Колгосп дав центнер жита і 60 кілограмів гречаної крупи на сорок п'ять дітей. Раз у день давали їсти суп. Діти так ослабли, що їм постійно хотілося спати. У голодовку я вперше в житті побачив, як помирає дитина. Хлопчик біг на майданчик, аби поїсти, і впав. Коли я підбіг до нього і хотів підняти із землі, зрозумів, що він мертвий. Це був син члена ВЦВК України Рибалки Степана Яковича, який мав дуже велику сім'ю. На сесії, з якої він недавно повернувся, стояло питання про колгоспи і голосували, чи пора проводити колективізацію, чи рано. Він проголосував проти. І не встиг повернутися додому, як в його хаті влаштували обшук, забрали все до нитки й позбавили депутатства. Невдовзі Степан Якович помер. Також помер ще його син.

Коли почався навчальний рік, то діти на уроках сиділи сонні. Знань від них ми й не вимагали. Кожного дня по два три учні в школу не з'являлися. У звідомленнях заборонялося писати, що та чи інша дитина померла: робили помітку, що той чи інший учень вибув... Мабуть ці звідомлення йшли у відповідні органи. Отаке тоді робилось.

Записав Заворотний Павло, учень першого класу гімназії
Ярмолинецького НВК 07.11.2007р.

**Спогади очевидця Голодомору 1932-1933 років
Цмикайло Марії Микитівни, 1929 року народження
жительки с. Нове Село
Ярмолинецького району, Хмельницької області**

У мого дядька Петра Корнійовича Пищити вилягло під голодовку вісім душ сім'ї. Як мухи вилягли. Дядька й бабусю сховали в труні, бо ще тесля Гаврило Пищита, родич наш, при силі був і зробив труну. Та ось і він помер. Викопали йому яму, а просять почекати, не закопувати: помер Сашко Ляшевський. Молодий, здоровий такий парубок був. Йому б ще дівчат любити і світу радіти... Привезли його конячиною, вмотаного в ряднині, поклали в яму під стіну, напроти труни з Гаврилом. Ми в той день поверталися з базару з Галькою Федчунівською. До неї Сашко гуляти вчашав. Коли чую по обіді, що й вона померла. А вона що зробила: продала хустку і купила квасу та кабачків. Потім напредила їх, стаканів три з лушпинням з'їла, квасом запила. Її живіт схопив: посиніла враз через годину й померла. То і її поверх Сашка вкинули. Отак вони й лежали, залишились у могилі навіки одне коло одного, наче обнявшись.

Записав Заворотний Павло, учень першого класу гімназії
Ярмолинецького НВК 08.11.2007р.

**Спогади очевидця Голодомору 1932-1933 років
Нігерук Христини Миколаївни, 1921 року народження
жительки с. Шевченкове
Ярмолинецького району, Хмельницької області**

Коли прабабуся починала все це розповідати, очі її наповнювалися слізьми, лице ставало сумним, сумним, а голос тремтів від страшних слів. А було це вже дуже давно, як сказала тоді вона, мало хто в же й пам'ятає ті страшні дні. У моєї прабабусі, на той час, було 3 дітей, яких у ті роки було важко прогодувати. Бабуся не сиділа склавши руки, щодня вона ходила у поле і знаходила там гнилі картоплини. Швиденько бігла додому вилазила на горище, де ще разом із сміттям можна було відшукати зернини пшениці, кукурудзи, вівса. Все це бабуся Христина кидала у воду і варила, так ми могли хоч трошечки втамувати свій голод. Справа в тому, що біля бабусі мешкала ще її родичка бабка Оля, яка дуже часто заходила до дітей, коли ті були в дома самі. Коли вона бачила у казанку бевку, ніщо не спиняло її, вона хутко випивала її на очах у голодних та спухлих дітей. Бабуся Христина знала про все це, але що ж вона могла вдіяти, коли сама була вимушена ходити в пошуках хоч якось їжі.

Важкі і страшні були ті часи, бабуся розповідала мені дуже страшну історію, яку забути не можу по сьогоднішній день. А було це одного весняного ранку коли сусідка Гелена прийшла до бабусі і повідомила про смерть свого сина Максима, якому на той час вже було 12 років. Жахливою смертю помер хлопчик спухлий лежав на ліжку, а мати вирішила продовжити своє життя, не довго думаючи, відрізала праву ногу, почала її варити. Важко сказати, що керувало цією жінкою і мабуть не нам її судити. Та не змогла мати скоштувати цю страву, в якусь мить, прийшовши до себе, зрозуміла що робить. Мабуть не витримало серце і сусідка Гелена померла теж.

Страшними були ті роки у цьому ж селі люди викопали величезну яму у яку скидали померлих людей не закопуючи її, а були і такі, які приходили до цієї ями і сівши біля неї, чекали свого часу. Який же відчай змушував цих людей йти на такі вчинки, а ім'я йому одне - голод.

Записав Штокало Григорій, учень першого класу гімназії
Ярмолинецького НВК 08.11.2007р.

**Спогади очевидця Голодомору 1932-1933 років
Соловйової Ніни Василівни, 1931 року народження
жительки с. Солобківці
Ярмолинецького району, Хмельницької області**

У 1933 році мені було лише 2 роки. Про жахливі наслідки голодомору я чула від своєї матері Чекман Наталії Василівни. У нашій сім'ї, яка проживала в с.Чаньків Дунаєвецького району Хмельницької області було восьмеро дітей: три доньки і п'ятеро синів. Я була наймолодшою. Батько мій мав невелике господарство: корову, коня, декілька гектарів орної землі ми жили в достатку. В той час, коли почалася колективізація, усю землю, худобу, сільськогосподарський реманент, запаси продуктів були вилучені в дохід держави радянськими активістами. Вся сім'я залишилася на вимирання, так як до колгоспу забрали і єдину годувальницю - корову. Протягом осені 1933 року та зими 1934 року з голоду померли батько та всі п'ятеро моїх братів. Мати від голоду опухла, ходити не могла, лише лежала на лежанці і плакала. З дітей нас залишилося тільки двоє - моя старша сестра Євдокія та я. Дякуючи старшій сестрі ми вижили. Зимою вона ходила в поле збирати мерзлу картоплю, а навесні та влітку мати готувала борщ з кропиви. Також споживали слимаки, гриби та суніці, які збирали у лісі. Страшний голод торкнувся всіх жителів села. У кожній сім'ї люди вмирали з голоду, але найбільше постраждала наша сім'я. Винуватцями голоду були представники радянської влади, які відбирали в селян засоби для ведення господарства, продукти, навіть одяг. Також активісти та спеціальні загони створювали перешкоди у пересуванні, що не давало можливості піти на заробітки. Радянська влада запровадила непомірно великі податки, в тому числі за кожне плодоносне дерево, чим заставила селян вирубати всі сади. Однак, незважаючи на всі негаразди ми з матір'ю вижили. Вона прожила більше вісімдесяти років і ми біля неї, все життя важко працюючи.

Записала Трач Наталія, учениця першого класу гімназії
Ярмолинецького НВК 08.11.2007р.

Спогади очевидця Голодомору 1932-1933 років
Сисак Юфимії, 1918 року народження
жительки с. Ясенівки
Ярмолинецького району, Хмельницької області

Голод... Яке це страшне слово. В 1932 -1933 р.р. люди України зазнали цього важкого випробування. Моя родина теж зазнала голодомору, було дуже важко жити. Із села забрали все зерно, навіть посівний фонд. У колгоспах панувала безгосподарність. В нашій сім'ї було п'ятеро дітей. Сім'я тримала господарство, яке складалося з корови, десяти гусей, 10 качок, 20 курей. Ми мали запаси зерна. Одного вечора до нас прийшли люди, які назвалися "представниками влади" і забрали все. Я їх просила і вмовляла, щоб вони хоч щось залишили, але вони були жорстокі і невблаганні. Я лишилася сама з п'ятьма дітьми без крихти хліба і без живності. Щоб вижити, вночі ходила в поле і крадькома рвала колоски пшениці. Зерно розмелювала і пекла такий хліб, ділила між дітьми. Я і інші люди в селі їли собак, котів, щурів. Варили лободу та інші трави.

Записала Школяр Анастасія, учениця другого класу гімназії
Ярмолинецького НВК 09.11.2007р.